

Privredno - kulturne
matice
za Sjevernu Dalmaciju

ГЛАС

Privredno-kulturne
matice
za Sjevernu Dalmaciju

Godišnjepretplata: za članove Matice 24 din.,
za nečlanove din. 36.
Pisma i novac slati na adresu:
Šibenik, poštanska pregrada br. 30.

Шибеник, 26 Новембра 1934
БРОЈ 206. — ГОДИНА VI.

Vlasnik: Privredno-kulturna Matice za Sjevernu Dalmaciju
Urednik: PAVLE ZELIĆ
Telefon br. 84. — Broj ček. računa 38.242.

О ТУЖНОЈ ЧЕТРДЕСЕТНИЦИ

Никакав догађај у историји нашега народа није изазвао толико бола и суза — колико смрт Витешког Краља Александра I Ујединитеља. Тај бол и те сузе имају дубоког корјена у души народној. Прије свега личност покојног Краља значила је, у највећој и најстрашнијој — и најочајнијој борби народној, више него иједна друга личност, коју је наш народ дао: био је у првим редовима за вријеме балканских ратова, кад се је освешћавало Косово и Стара Србија; био је у првим редовима кад је Србија постала крваво равнобијште распламтјеле борбе народне за правду и слободу против насиља; са народом је био кад се је болестан повлачио преко албанске Голготе; предводио је борбу од Кајмакчалана до завршних побједа ослобођене и уједињене Отаџбине.

Са народом живјећи уочио је давно истину: „да је наш народ велике даровитости, који је сачувао наша највиша морална и духовна начела и најувисеније тежње у мислима и погледима“ (Др. Ј. Цвијић).

„Овај народ има да ствара самосталну цивилизацију и с њом упоредо и тип државе високог морала, да се својим духом и на свој оригиналан начин изрази у организацији државе, у начину и правцу социјалног и економског рада, да његова цивилизација не буде копија некога од постојећих типова европске културе, већ да органски израсте из народног духа, и да се оснива на његовим најоригиналнијим и најплоднијим особинама“ (В. „Глас“ 23 XII, 1933).

Краљеве пророчке ријечи

Сагледавајући јасно и величину и тешкоће времена у коме живимо Витешки Краљ осјећао је велике задатке и улогу коју му је Судбина намијенила у животу нашега народа на прелому вијекова, кад се руже многе старе вриједности, а стварају нове, које су испуњене више са духом правде и човјечности.

Пред тим проблемима, како ће наш народ изградити своју народну заједницу која ће се одржати у свима промјенама и вртлозима свјетским, Краљ је видовито гледао у основе нашега опстанка и будућности, и у разним пригодама изговарао је ријечи које остају за нас путоказ у свима приликама и неприликама.

„Та ми мисао никако не излази одавде!“ — рекао је једнога дана показујући на свој потиљак — док је цвркут његове дечице кроз отворен прозор, долазио с планиског пропланка.

Верујући у срећни селачки склоп своје државе, Он се уживио у ми-

сао: да ако и буде суђено, по несрећи, да савремена цивилизација буде срушена, снажно вођени Југославија и Балкан, морају остати ради човјечности и човјечанства изван оркана, тихо пристаниште људског духа и његових правних мековина (Отаџбина, бр. 33).

Шта је говорио Краљ?

У једној пригоди изразио је своју идеју водилу: „Наш народ заслужује да има своју слободу и своју културу“ („Глас“ 10 XI 1933)

У Светом Писму стоји на једном мјесту: „Сваки ће се гријех опростити, али гријех против Духа Светога неће!“ То се исто може казати и за гријех против Духа народног, против оног духа који је створио све што имамо велико и лијепо. Не видети и не признавати, и не осјећати тај дух човјек не гријешити само против Истине, него поткопава темеље на којима почива судбина нашега народа, јер су стваралачке особине народног духа „показале какву огромну моралну снагу може имати наш народ у одбрани своје слободе и свога огњишта“ („Глас“ 18 V 1933).

Опажајући то и одајући признање жртвама, и испуњен поуздањем ради тих врлина народних Краљ с поносом упућује ријечи: „Ви, који сте бранили себе и националну слободу, вечно живели на пушци и мачу, заслужили сте да у нашој великој националној држави коначно развијате своје способности у правцу пуног културног и привредног напретка“ (В. „Глас“ 18 V 1933)

Мисли и бриге Краљеве о селу Великом покојнику стално је била на уму мисао да је село извор свих наших највећих вриједности и за књигу „Наше село“ пише своју посвету: „Кроз све мучне периоде наше историје село је било и остало будан чувар националних тековина и извор снаге у свима лепим изражајима народног генија. Радити у правцу културног и привредног подизања села, уз старог чување његовог националног карактера, значи одговорити дужностима садашњости и потребама нашег здравог и успјешног развијања у будућности“.

Али Краљ није остајао само у давању упута. Он је непрестано потицао, да се нађу начини и средства, потребита за развитак државе и народа. Његове добре намјере и потицаји нису увијек провађани онако како је он жељео па је зато и говорио: „Водите рачуна да ми није дато да стварам материјал; могу само оним чим располажем да се користим“.

Сам је радио и стварао више него икакав други човјек у Југосла-

вији, не бјежећи никад од потешкоћа и одговорности, и не тражећи за себе лично никад ништа, па је говорио: „Нити бежаши од одговорности, нити се тражиши за славу“.

Увијек спреман да се жртвује

Покојни Краљ горко је искусио кривду више од двадесет година, шта значи често бити сам на народном послу, кад многи други мисле само о себи и о својим бригама. У једној пригоди рече: „Сви су демобилисани, сви одоше својим кућама, само ја остадох непрестано на фронту!“

А како је тешко то остајање на фронту преко двадесет година, кад се је морало свакодневно борити и против спољних непријатеља и против унутарњих нарабљивача народа, исказао је у ријечима: „Мислите ли да ја нисам свестан опасности, којима се излажем? Знам ја добро да могу погинути. То може бити несрећа за мене лично и за моју породицу. Али то није важно. Не држи мене овај народ на овом мјесту за то да седим скривених руку и водим рачуна о свом животношћу“.

Ко је дао већи и љепши примјер непрестане бриге и рада за Отаџбину? Колико се јавних радника угледа на свога Краља?

Програм рада у народу

Док су многи дутали који су имали и добре намјере да раде за добро заједнице, пуштајући да их погрјешно схваћене појаве занесу на странпутице и да убију у њима вољу за рад, а други опет тражили сваки изговор, да докажу немогућност рада у народу — ни једни ни други нијесу могли или хтјели увидјети да постоји један сигуран начин, да се из несвјесне масе почну стварати организоване јединице, које ће се саме оспособљавати за рад са стицањем искуства, и које ће саме код себе тражити одговорност и за своје несреће и неуспјехе и за своје успјехе, а не очекивати све од другог и сваливати све на другог, што доводи до эле крви и друштвених поремећаја.

Покојни Краљ са јасним увиђањем и стеченим искуством говорио је: „Данас више но икад треба да је сваком јасно да је задругарство најздравији облик привредног одржања и друштвеног напретка нашег села.“ (В. „Глас“ 15 јуна 1933).

Задругарство значи један смишљени рад у народу, везан у почетцима са огромним потешкоћама материјалним и духовним, али се све то савлађује, имајући у виду основну истину, да се никакав покрет народни не може водити, ако сам народ не учествује у њему ак-

тивно. А кад се активирају они који се удружују да са међусобном помоћу раде и за опће и за своје циљеве — тада нема сметња које се не могу савладати.

О новим методама рада у народу мисли и покојни Краљ кад каже: „Здравственим просвешћивањем треба створити нову хигијенску свест у народним масама. То се може постићи једино очигледним примерима и активном сарадњом народа“.

Само Њему лично морамо бити захвални што смо добили Закон о здравственим задругама. Покојни Краљ био је и сам задругар. Са свих конгреса задружних повдрављајан је увијек као Први задругар. Још као Престолонаследник долазио је на задружне скупштине и повдрављао задругаре. По жељи Његовог оца, Краља Петра Великог Ослободиоца, у младости га је увео у задругарство г. Михајло Аврамовић, отац српског задругарства.

Зато што је пратио развој задругарства код нас и морао је да каже, неколико дана пред своју трагичну смрт, кад се је у Београду било скупило 25.000 задругара да прослави задружну четрдесетогодишњицу: „Четрдесет година преданог и плодног задружног рада заслужује најлепше признање и указује на здрави пут ка напредној будућности нашега села“.

Његова мисао о важности задружног рада изражена је у Краљевој престоној бесједи 1932 године, постављајући дужност државној управи: „... да систематским развијањем задругарства ојача привредну снагу нашег земљорадника“.

Што сад?

Из свега онога што је покојни Краљ радио и говорио било је јасно да је његова главна брига била, како ће се изградити наша народна држава на основи народног духа. Овај исти стваралачки дух „са свима лепим изражајима народног генија“ — како је Он говорио, који је показао своју животну способност у одржању нашега народа у најтеже доба његовог постојања и у очајним доживљавањима и искуствима остварен у свима појавама народног живота — може нас сачувати и унапријед у свима изненађењима и катастрофама које се у сијету могу десити.

Када разгледамо како се је народ у прошлости одржао, и то и у доба свога робовања, кад није био од никога заштићен, јасно се указује чињеница да је то био онај дух који је владао у породицама, које су задружно живјеле, па се на тај начин помагале и радиле и браниле, чув-

juhi ne samo svoja materijalna dobra, nego i značaja duhovna i moralna dobra, bez kojih nema održanja ni materijalnog blagostanja. To je ovaj red i čestitost, ova pravdomost u međusobnim odnosima i uzajamno pomaganje u radu, pri čemu se nije osjećala težina od nekakvog rada nego radost u slovi i zajednici. To je ovaj poradak gdje nije bilo zanušteno i odbaceno ni staro ni nekaiko već se gađalo sa onovskom odanošću i bratskom i sestričkom večnošću.

Taj združeni duh naših starih porodica u našem narodu obazvala se u novim združnim organizacijama svih oblika. Pokojni Kralj jasno je ukazao i izražavao, da je tu ključ rješavanja svih naših pitanja privrednih, zdravstvenih, prosvjetnih, kulturnih, i da za tim novim dobrima na stariim vječnim osnovama našega naroda duša narodna čezne, pa da treba otkloniti sve smetnje da se to izrazi i ostvari.

Ne samo svojim životom nego i svojom smrću Kralj je pokazao, da je bio zaronio u dubine narodne duše i otuda prišao i izražavao velike i sudbonosne istine. Bila je otkrivena njegova odlučna volja da se poslije veličanstvenih uspjeha u vašoj spolnoj politici sav nesmetano posveti sistematskoj unutrašnjoj nagradni naše narodne države. Njegove su namjere bile jasne i jasno je ukazao put kojim treba daće ići.

Prigodno pomena o četrdesetnici njegove smrti, osjećajući svi njegov neodoljiv poziv: — „Čuvajte Jugoslaviju!“ mi ukazao da je on sam ukazao na osnove i uslove kako se može očuvati i razviti naša združna država.

Ako se budemo borili za taj — i njegov i naš ideal, ne zastajujmo po njegovom primjeru — pred nikakvim smetnjama, koje se neizmorno javljaju pred ostvarivanjem svakog velikog pokreta, a koje su najrazličitijih vrsta, i izvazu s jedne strane iz nesvijesti — a s druge iz zlobanjerosti, mi ćemo se najjačije odvažiti velikom zavjetu Viteškog Kralja Ujedinjeteља, koji preklada na njegovog mladog Sina, našeg dječnog Сокола Kralja Петра II, unuka Kralja Петра Великог Ослободioca и праукука Војда Карађорђа.

Слава Kralju Александру I.
Живно Kralj Петар II.

Посљедице трагичног догађаја

Читавом свијету је данас познато да ова зликовачка рука која је кобног 9 октобра марсељске улице поштрапала мученичком крљуу нашег неумрлог Kralja, да је та рука била плаћена, оружана и управљана рукама неких наших државних сусједа познатих вјековних душмана нашег патричког народа. Али је исто тако данас читавом свијету познато да су се наши див-душмани у свом злочиначком рачуну сасвим преварили. Заборавили су сасвим да наш народ није човор дивљих хорда која се даде праском плаћеничких бомба и паклених машина расплшити; заборавили су они у свом злочиначком нагову, да наш народ није расмажана и изрођена нација коју трагични догађаја из првог удarca руже; заборавили су да је наш народ на својим несрећима видео своју

гранитну прошлост и да редом надију под историску плочу сви они који су га крваво искушавали, а он остаје, шири се и јача, на славу своју и сиртан страх својих вјековних душмана.

Губитак је голем, то ми не кријемо; бол је ужасан, што да то не признамо, али је тај бол пред лицем читавог свијета подигао нас на моралну висину са које се ни сагледати не могу они народи и њихови управљачи који очајнички ударају маљем у наше државне темеље. Јер умјесто ружењања које су наши душмани спремили и већ узалуд свијету поклевали, Југославија се пред свијетом из читавог свијета показала као земља коју високо ваља цијенити и о чије се пријатељство треба јаржити, а не чији распад треба желити а још мање га очекивати.

Величанствене погребне свечаности са учешћем стотине хиљада вјерних поданика и морем проливених суза читавог народа наше велике отаџбине, па дивљења достојан мир и поредак у читавој земљи, све је то у свијету подигло углед наше Краљевине и доказало њену животну снагу: да у миру буде велика, као што је из ратова изишла величанствено славна.

Зликовачки метци просаврили су мученичке груди нашег Витешког Kralja, али су се зауставили у утробама оних који су зликовце оружали.

Што је istragom utvrđeno

Prema svestranoj istrazi koju su vodile francuske policijske vlasti pomoću policijskih vlasti belgijskih, njemačkih, engleskih, čehoslovačkih i bugarskih utvrđeno je do sada, da je u krvavom djelu marseljskog atentata učestvovalo, što posredno što neposredno, oko sedamdeset lica. Da je atentat bio pripremljen i u Parizu ako nebi ranije uspio. Da su atentatori članovi terorističke organizacije „Ustaši“ koja je imala svoje logore u Mađarskoj i Italiji, da je ta organizacija stala pod rukovodstvom i pravom izroda Dra Pavelića i Perčeca i da su teroristi imali svoje pomagalice u Austriji među bivšim austrijskim višim oficirima sa generalom Sarkotičem i pukovnikom Perčevićem na čelu.

Dalje je neobjeđno utvrđeno, da su teroristi stalno boravili u Mađarskoj na nekim napuštenim grofovskim imanjima, naročito na zloglasnoj Janaka Pusti; da su se tu vježbali za vršenje atentata i s vremena na vrijeme prelazili našu granicu da vrše svoja već poznata zlodjela pod metanjem bomba i paklenih mašina i pokušaja atentata na pok. Kralja u Zagrebu. Utvrđeno je da su se teroristi spremali pod rukovodstvom mađarskih aktivnih oficira, a da su ih pomagala neka mađarska društva, čiji je počasni pretsjednik sam mađarski ministar Gembeš.

Već u samom početku istrage utvrđeno je da je Dr. Pavelić iz Italije izdavao naloge za izvršenje atentata u Marselju, a da je njegov drug Kvaternik učestvovao u organizaciji atentata na francuskom zemljištu. Na traženje francuskih vlasti i Pavelić i Kvaternik bili su uhapšeni u Milanu od talijanskih vlasti. Radi preslušavanja ove dvojice bio je iz Pariza upućen u Milan šef javne bezbjednosti, ali italijanske vlasti nisu dozvolile preslušanje, nego su ih sami preslušali. Rezultat ove istrage bio je i ostao: da teroristi poriču svoje učestvo u zločinu. Francuske vlasti su zatra-

žile još prošlog mjeseca izdavanje pomenute dvojice francuskim istražnim vlastima, ali Italija na to izdavanje nije do danas pristala a nije vjerovatno ni da će na to i pristati.

Pored Mađarske, Italije i Austrije teroristi su imali svoja vodeća središta u Belgiji, a onda i u Berlinu. Ovdje je otkrivena velika arhiva (spisi i pisma) terorista iz koje se vidi, da su zlikovci primali grдне pare, i da je dio najvećega toga novca slao iz Italije Dr. Pavelić. Šef ove berlinske sekcije bio je Dr. Branimir Jelić, koji je otud bio pobjegao u Ameriku pa kad se osjetio tamo nesiguran pred policijskom potjerom onda se ukrao na jedan talijanski brod i stigao u Italiju. Tvrdi se da je u Italiju dospio i drugi šef berlinske terorističke sekcije Dr. Mile Budak.

Tužba Jugoslavije pred Društvom naroda

Na osnovu rezultata istrage nepobitno je dokazano da je zvanična Mađarska upletena u marseljski zločin kao i u bezbroj ranijih zločina ove terorističke zlikovачке bande. Obzirom na to naša Kraljevska vlada, zastupana po ministru vanjskih poslova g. Bogoljubu Jevtiću, spremila je optužbu proti Mađarske države, koju je optužbu ovih dana naš ministar predao. Optužba sadržava zahtjev jugoslovenske vlade da se takozvani moralni krivci marseljskog zločina kazne, to jest Mađarska, na čijem su se zemljištu spremale zavjere, i čiji su zvanični državni organi u tom spremanju učestvovali. Cilj je ove jugoslovenske optužbe da Savjet društva naroda donese odluke kojima će Mađarska biti kažnjena, a s'vime nasilničke organizacije unapred onemogućene.

Dosad se znade sigurno da će tužba Kraljevske vlade potpomoći države Male Antante: Čehoslovačka i Rumunija, zatim Grčka i Turska, a onda i Francuska. Po nekim vjestima našoj tužbi će se priključiti Rusija, a što se tiče Engleske neke novine tvrde da će se ona prema našim zahtjevima držati „blagonaklono“. Njemačka je pokazala dosta dobre volje i simpatija za našu stvar i tvrdi se da je pomnila mnogo važnog materijala kojim će se dokazati učestvo nekih evropskih država i marseljskom zločinu. Vjeruje se još, da će našu vladu u ovom koraku potpomoći sve druge države kojima je stalo do evropskog mira i do održanja mirovnih ugovora kojima su utvrđene današnje granice evropskih država. Prema tome proti naše optužbe biće samo države takozvanog „revizionističkog bloka“, t. j. Italija, Mađarska i Austrija, koje se bore za reviziju, t. j. ponovno određene granice.

Skupština Društva naroda

odaje poštu Viteškom Kralju Aleksandru

Ovih dana je u Ženevi održano vanredno zasjedanje skupštine Društva naroda, pa je pri samom otvoru ustao privremeni pretsjednik g. Dr. Beneš, čehoslovački ministar spoljnih poslova i održao govor o pokojnom našem Kralju, veličajući ga kao junaka u ratovima i velikog neimara u stvaranju međunarodnog mira.

Pozvao je prisutne predstavnike država da ćutanjem od nekoliko minuta odađu počast uspomeni Velikog Kralja. Govor g. Beneša bio je saslušan od prisutnih sa dubokom pažnjom.

Poslije g. Beneša govorio je naš ministar spoljnih poslova g. B. Jevtić,

a poslije njega francuski ministar Pjer Laval, također o zaslugama pok. Kralja. I ovi govori bili su saslušani sa velikom pažnjom.

Poklonstveni pohodi Kraljevom grobu

Od onog dana kad je mučeničko tijelo našeg neumrlog pokojnog Kralja predato materi zemlji u njegovoj veličajnoj zadužbini na Oplencu, od tog dana svakodnevno stižu grupe poklonika, da odađu počast Velikom neimaru naše slobode i slave. Iz najudaljenijih krajeva naše zemlje stižu razna društva, korporacije i naročito za tu svrhu organizovani pohodi, sa sveštenicima i pjevačkim zborovima, koji služe liturgije i pomenove, polažu vijence i suzama zahvalnicama kvase pretrani grob najvećeg Sina naše Nacije

Поклонствени поход из Сјев. Далмације под водством владике Иринеја

Дознајемо да се и из наших крајева спрема један велики поход на Опленец, који ће предводити Њ. пр. владика г. Др. Иринеј. Поход ће бити организован тако да омогући учешће што је могуће већем броју наших сељака и сиромашнијег свијета и грађанства.

С народом ће поћи и много свештеника, који ће са Владиком служити службу Божију у Краљевој задужбини.

У сврху организације похода свештенству је већ упућена окружница.

Prilozi za Bački dom u Šibeniku

Prigodom smrti Rine Šeata, supruge Dr-a Špire Šeata	
Proto Milan Macura, arh. zamj.	Din. 20
Proto Mihail Jović, član Crkv. Suda	20
Proto Stevan Prostran, sekretar Crkv. Suda	20
Pavle Zelić, sveštenik, Šibenik	20
Jovo Jelić, trgovac, Knin	20
Braća Matavulj, Šibenik	50
Božo Milošević, apotekar, Šibenik	30
Vaso Čok, trgovac, Šibenik	50
Proto Krstianović Konstantin	20
Stevo Žigic, činovnik Šipada, Šibenik	50
Petar Kovačević, sudija, Šibenik	20
Šimun Barić, državni tužilac	30
Simić Vladimir, apotekar	20
Dr. Đoka Malešević, advokat	20
Ratko Katić, sudski savjetnik	20
Proto Simo Knežević	50

Mjesto čestitanja krsnog imena preosv. Episkopu Irineju	
Jakov Grubišić, pret. opštine Imotski	Din. 20
Dr. Jovo Radaković, advokat Imotski	20
Dr. Janko Rako, nar. posl. Imotski	30
Vid Petričević, umirovlj. direktor gimn. Imotski	20
Luka Milinović, trgovac, Imotski	20
Lazar Tadić, trgovac, Imotski	10
Nikola Dragičević, paroh, Imotski	20
Nikola Vlačić, posjed. Imotski	10
Božidar L. Vasičić, žandarmerijski poručnik Imotski	10
Ivo Runac, upravnik pošte, Imotski	10
Dušan Matijević, posjednik, Imotski	10
Mirko Stojavljević, paroh Biočić	30
Nikanor Kalik, paroh, Drmiš	30

(Nastaviće se).
Pretstavnik vlasnika «Privredno-kulturne matice za Sjever. Dalmaciju»: Pavle Zelić
Stampa Nove Stambarije — Šibenik
Pretstavnik Nikola Čikanec